

SUSSKIND, R. E.: TOMORROW'S LAWYERS: AN INTRODUCTION TO YOUR FUTURE¹

ANNA BLECHOVÁ²

SUSSKIND, R. E.: Tomorrow's Lawyers: An Introduction to your Future. Oxford: Oxford University Press, 2023, 320 s. eISBN 978-0-19-267999-4

1. ÚVOD

„*The future is already here – it's just not evenly distributed.*“^{3,4} Známy citát Williama Gibsona, který nejen, že je uveden v novém vydání knihy Richarda E. Susskinda, *Tomorrows Lawyers*⁵, ale i poměrně trefně vystihuje její hlavní myšlenku. Budoucnost už tu totiž je, je v mladých nadějných právnících, kteří mají tu moc právní odvětví odvážně měnit a transformovat v návaznosti na nejnovější trendy.

Richard Susskind je britský profesor práva, jehož kariéra je spojená s právem informačních technologií. Je to autor mnoha úspěšných monografií, článků a také přednášek.⁶ Kniha, kterou jsem měla možnost pro účely této recenze přečíst, zachycuje jen jednu z částí jeho myšlenek o bu-

¹ Tento článek vznikl v rámci projektu "Právo a technologie XI", MUNI/A/1293/2022.

² Mgr. Anna Blechová je prezenční doktorandkou na Ústavu práva a technologií, Právnické fakulty Masarykovy univerzity, kontaktní e-mail: anna.blechova@law.muni.cz.

³ Volně je možné přeložit jako „Budoucnost už je mezi námi – jen zatím není rovnoměrně distribuována“.

⁴ Broadband blues. *The Economist* [online]. 2021 [cit. 20.06.2023]. Dostupné z: <https://www.economist.com/business/2001/06/21/broadband-blues>

⁵ SUSSKIND, Richard E. *Tomorrow's lawyers: an introduction to your future* /. Oxford: Oxford University Press, 2023, s. 145. Všechny citace z recenzované knihy byly přeloženy autorkou této recenze.

⁶ Richard Susskind. In: [cit. 20.06.2023]. Dostupné z: <https://www.susskind.com>

doucnosti právního odvětví.⁷ *Tomorrow's lawyers* poprvé vyšlo v roce 2012, druhá iterace byla publikována v roce 2017 a poslední verze vyšla v březnu roku 2023.⁸ Ačkoli pro dnešního čtenáře, který se pohybuje v oblasti IT práva, nebude kniha pravděpodobně žádným třeskavým textem, lze si snadno představit, že v době, kdy Facebook ještě nebyl META a Zoom byl teprve v plenkách, tomu mohlo být zcela jinak. Je ale nutné přiznat, že kniha je napsaná velmi čtivě a přináší mnoho podnětů k zamyšlení.

Kniha samotná je rozdělena systematicky do třech částí. První část má název „*Radikální změny na právním trhu*“, druhá část je věnována definici nového prostředí a závěrečná část pak přibližuje vyhlídky pro mladé právníky⁹. Celkově je kniha rozložena do 22 tematických kapitol.

2. ČÁST PRVNÍ: RADIKÁLNÍ ZMĚNY NA PRÁVNÍM TRHU

Úvod knihy autor otevírá tvrzením, že právní instituce a právníci se změní radikálněji v méně než dvou dekadách než za minulé dvě století.¹⁰ S autorem nelze jinak než souhlasit co se týče toho, že právní profese právě prochází změnou. Nicméně spíše než změnu institucí a právníků a jejich profese můžeme pozorovat změnu nástrojů, které používají, a prostředí, ve kterém se pohybují. Podstata právních profesí zůstane, a měla by zůstat, neměnná. Následně se pak autor věnuje třem proměnným, které danou změnu řídí. Jmenovitě se jedná o (i) „míň-za-víc“ výzvu, (ii) liberalizaci, a (iii) technologie. Všechny tři zmíněné proměnné jsou pak vedeny skrze celou knihu jako pojící prvky.

⁷ SUSSKIND, Richard E. *Tomorrow's lawyers*. p. ix-x. Ostatní autorovy knihy, blíže přibližující dané téma jsou např. SUSSKIND, Richard. *Online Courts and the Future of Justice*. New York: Oxford University Press, 2019.; SUSSKIND, Richard. *The Future of Law: Facing the Challenges of Information Technology*. Oxford, New York: Oxford University Press, 1998.; SUSSKIND, Richard E. 1961-. *The future of the professions : how technology will transform the work of human experts* /. Oxford University Press, 2015.

⁸ SUSSKIND, Richard E. *Tomorrow's lawyers*, p. vii-x.

⁹ Důležité je zmínit, že Susskind ve své knize pojmem „Young Lawyers“ (mladí právníci) nemyslí pouze mladé právníky dle věku a zkušeností, ale i ty, kteří se mladí cítí nezávisle na dvou výše zmíněných proměnných. *Ibid.*, s. 1–2.

¹⁰ *Ibid.*, s. 1.

Zvláštní důraz autor klade na „více-za-méně“ výzvu, kterou vnímá jako primární impuls pro změnu fungování právního trhu.¹¹ Tento prvek je Susskindem popisován ve spojitosti s touhou zákazníků po větším množství informací za méně peněz. Tento jev není spojen pouze s nechutí zákazníků vynaložit potřebné prostředky, ale především s faktem, že potřebné prostředky často k dispozici vůbec nemají.¹² Zároveň pak autor předpokládá, že poptávka po právních službách v kontextu komplexních problémů může vzrůstat.¹³ V návaznosti na předchozí dva faktory by pak více-za-méně výzva mohla fungovat jako motivace pro právníky, aby zásadně změnilí styl své práce (i za využití technologií) a zaměřili se více na možnosti spolupráce a nabízení svých služeb jako „licenci“ ke svému know-how. Tato myšlenka se následně odráží i ve třetí kapitole knihy, která se věnuje obchodním strategiím pro zaručení úspěšného právního podnikání v kontextu autorem předpokládaných změn.

V jedné z dalších kapitol této části se Susskind (oproti předchozím verzím knihy) věnuje konkrétně pandemii COVID-19. Celou kapitolu autor otevírá konstatováním, že celosvětová pandemie urychlila nasazení vybraných technologií, na které ve svých pracích upozorňoval již dříve.¹⁴ Nicméně vzápětí zmiňuje, že toto urychlení nasazení některých technologií (ačkoli se jedná o pozitivní změnu) v právním prostředí není možné vnímat jako žádnou revoluci. V tomto s autorem knihy nelze jinak než souhlasit. I když plno právníků po celém světě začalo více využívat technologie a pracovat i z domova, jejich styl práce se často nezměnil a pouze došlo k aktualizaci pracovních nástrojů. Ta pravá revoluce, jak je popsáno v této knize, je pak spojená především s hlubšími změnami práce, a to především změnou pracovního stylu a přístupu. Zajímavé je pak Susskindovo tvrzení, že celosvětovou pandemii je možné vnímat jako nenaplánovaný pilotní

¹¹ Ibid., s. 27.

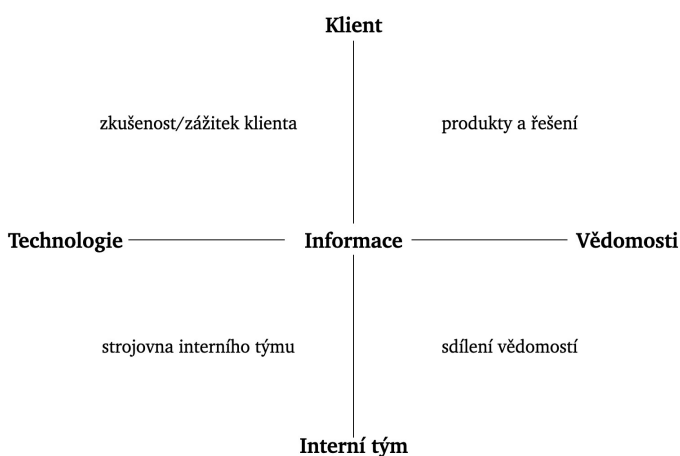
¹² Ibid., s. 12–13.

¹³ Ibid., s. 13–14.

¹⁴ Ibid., s. 28–29.

program pro změnu právních profesí.¹⁵ Otázkou zůstává, zda byl ale tento program úspěšný, či nikoli.

Poslední kapitola této části nese název „sít“^{16,17} a osobně ji považuji za jednu z nejzajímavějších. Susskind v této části postupně a velmi trpělivě rozebírá vztah mezi zpracováním informací a jejich zhodnocením. Základní „souřadnicovou síť“ pak nastiňuje graf v obrázku č. 1.

Obrázek č. 1, zdroj: SUSSKIND, Richard E. *Tomorrow's lawyers*, s. 84

Autor představuje, jak s informací pracovat v kontextu interního zpracování a hodnocení, a jak z pohledu externího (z pohledu klientského).¹⁸ Dále v souřadnicové síti demonstruje vztah mezi vědomostmi a technologiemi. Na základě tohoto rozdělení pak autor vymezuje čtyři kvadranty, které definují jednotlivé oblasti. Příkladem je vztah mezi zpracováním informace ve spojitosti s interním zhodnocením a technologií. Tuto oblast Susskind obecně považuje za „strojovnu interního týmu“ a konkrétně se dle něj jedná

¹⁵ Ibid., s. 30.

¹⁶ V originálním znění kapitola nese název „Grid“.

¹⁷ SUSSKIND, Richard E. *Tomorrow's lawyers*, s. 79 a násled.

¹⁸ Ibid., s. 79–85.

například o management dokumentů, marketingové databáze, hardware network. Oproti tomu protilehlý kvadrant, tedy vztah mezi zpracováním informací v kontextu klienta a vědomostí, označuje pojmem produkty a řešení.¹⁹ Právě v rámci tohoto kvadrantu by měla přicházet inovativní řešení a nové obchodní modely posouvající právní odvětví. Příkladem změn, které připadají v úvahu, jsou například využití ODR, automatizace dokumentů, využití umělé inteligence, či nasazení prediktivních systémů.²⁰

3. ČÁST DRUHÁ: NOVÉ PROSTŘEDÍ

Druhá část knihy se zaměřuje na vymezení a zkoumání prostředí právního odvětví. Desátá kapitola knihy tak popisuje například postavení a vliv startupů v kontextu budoucnosti právního odvětví a označuje je za primární hnací motory radikálních změn.²¹ Na světě v tuto chvíli operuje cca 3000-4000 právních startupů, což je zásadně více než v době prvního vydání knihy, kdy jich byly pouze nižší stovky.²² Krom toho v současné době tyto společnosti začínají být zajímavou investiční příležitostí.^{23,24} V závěru kapitoly autor pak startupy rozděluje do dvou kategorií. První kategorie zahrnuje ty startupy, které budou skutečně narušovat a odstraňovat potřeby tradičního dodavatelského řetězce tradičních právníků. Jedná se o budoucí právní Amazony a Uberly. Cílem těchto startupů není samoučelná likvidace pracovních příležitostí právníků, i když to může být do jisté míry důsledkem. Primárním cílem a hnacím imperativem, je splnění výzvy "více za méně", která byla zmíněna již v první části knihy.²⁵ Druhá kategorie pak zahrnuje ty startupy, které přinášejí revoluční řešení, které si dokážou poradit

¹⁹ Ibid., s. 84–85.

²⁰ Ibid., s. 86–87.

²¹ Ibid., s. 122–123.

²² Ibid., s. 123–124.

²³ Ibid., s. 124–125.

²⁴ CROFT, Jane. Why are investors pouring money into legal technology? *Financial Times* [online]. 2022 [cit. 21.06.2023]. Dostupné z: <https://www.ft.com/content/b6f0796e-0265-40c6-ad4c-a900cd788c39>; GAMMER, Isabelle. Making a positive business case for tech investment. In: *LexisNexis Blogs* [online]. 2. 5. 2023 [cit. 21.06.2023]. Dostupné z: <https://www.lexisnexis.co.uk/blog/future-of-law/tech-investment-how-lawyers-can-make-the-case>

²⁵ SUSSKIND, Richard E. *Tomorrow's lawyers*, s. 127–128.

i s velkými problémy, u kterých současný systém zpravidla selhává, jako je např. přístup k justici.²⁶ V návaznosti na situaci spojenou s právními startupy se lze ztotožnit s autorovým přesvědčením o tom, že právě právní startupy jsou jedním z nejenergičtějších a nejvíc inspirujících zákoutí právního světa.

Několik kapitol této části je pak věnováno oblasti online soudnictví. Jak autor předesílá již v úvodu recenzované knihy²⁷, této oblasti se dopodrobna věnoval už ve své předchozí knize „Online Courts and the Future of Justice“²⁸. Susskind v této části knihy adresuje jeden z nejpálčivějších problémů dnešního justičního systému a tím je přístup k justici jako takové.²⁹ Řešením této situace pak autor vidí ve využití technologií a rozšíření justičního systému o jeho online asynchronní podobu soudu. Zároveň autor zdůrazňuje, že pouhé přesunutí soudu do online prostředí komunikačních platform jako Zoom není žádnou „revolucí“. Budoucnost řešení sporů totiž spočívá v jiných aspektech, než je jen přesunutí soudního procesu z fyzických soudních síní do online prostředí.³⁰ Zároveň se autor okrajově nastiňuje i téma, zdali je soud místo nebo služba.³¹

Poslední kapitola této části se věnuje tématu budoucnosti práva s důrazem na změnu přístupu k této profesi. Autor zde vychází ze své dřívější publikace s názvem „The Future of Law“³² a zaměřuje se na konkrétní oblasti, u kterých očekává změnu v přístupu. Vzhledem k tomu, že původní kniha vznikla v 90. letech minulého století, má autor možnost k určité reflexi a ohlédnutí se za více než čtvrtstoletím od vyřčení svých původních prognóz. Příkladem takových prognóz je změna právního servisu z poradního na informativní, změna přístupu z jeden-na-jednoho na jeden-na-mnoho, změna finančního schématu z hodinových sazeb na sazby za jednotlivé

²⁶ Ibid., s. 128–129.

²⁷ Ibid., s. 6.

²⁸ SUSSKIND, Richard. *Online Courts and the Future of Justice*.

²⁹ SUSSKIND, Richard E. *Tomorrow's lawyers*, s. 139 a násled.

³⁰ Ibid., s. 159–160.

³¹ Ibid., s. 161–164. Blíže k této polemice viz BLECHOVÁ, Anna. *Online soudnictví jako výzva pro justici*. 2022. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Právnická fakulta, s. 23–32.

³² SUSSKIND, Richard. *The Future of Law*.

služby. V rámci právního procesu pak autor předpokládal přesun od tištěných právních materiálů a zdrojů k těm elektronickým.³³

4. ČÁST TŘETÍ: VYHLÍDKY PRO MLADÉ PRÁVNÍKY

Závěrečná část knihy se pak věnuje vyhlídkám pro mladé právníky. Autor tuto část lehce cynicky otevírá tvrzením, že zlaté časy právní profese již pominuly. Což může být pro čerstvého absolventa práv poněkud skličující tvrzení.³⁴ Nicméně je třeba si uvědomit, že za zenitem jsou zlaté časy klasických právních profesí. Co se týče těch nových, budoucích právních profesí, tam se situace liší.³⁵ Autor přichází se seznamem 15 budoucích „právnických“ profesí. Příkladem jsou R&D pracovník, právní projektový manažer nebo vizualizátor právních dat.³⁶ Zajímavá je pak například pozice hybridního právníka, kdy Susskind apeluje na mladé právníky, aby si rozšířili znalosti o neprávní obor.³⁷ V kontextu dané knihy jistě dávají smysl oblasti jako jsou informační technologie, psychologie nebo například sociologie. Nicméně je třeba se zmínit, že tento apel je realizovatelný především za situace, kdy jsou právní vzdělávací programy na vysokých školách rozděleny na bakalářské a magisterské studium. V případě zemí, kde jsou dlouhé magisterské právní programy, se situace částečně komplikuje, jelikož ne všichni studenti mají možnosti a schopnosti vést souběžně dvě studia rozdílných oborů. Tito studenti či mladí právníci, pak ale samozřejmě mají možnost ve vzdělávání po dokončení magisterského právního studia.

Právě vzdělání právníků je pak další oblastí, které se autor věnuje. Pozastavuje se především nad tím, že dnešní britské právní fakulty nepřipravují studenty, až na výjimky, pro budoucí právní profese. Krom toho tuto úvahu podpořil i faktem, že právní fakulty objektivně produkují víc právníků, než je volných míst na trhu práce.³⁸ V navazujících částech textu

³³ SUSSKIND, Richard E. *Tomorrow's lawyers*, s. 178–184.

³⁴ *Ibid.*, s. 187.

³⁵ *Ibid.*, s. 187–190.

³⁶ *Ibid.*, s. 190.

³⁷ *Ibid.*, s. 193–195.

³⁸ *Ibid.*, s. 219–221.

si pak autor pokládá jednu z klíčových otázek celé knihy: „Čím se má stát velké množství mladých právníků“? *Vzděláváme začínající právníky, aby se stali tradičními, konzultativními poradci, kteří se specializují na jednoduché právní problémy jednotlivých jurisdikcí, pracují v režimu na míru šitých řešení klientovi a kteří si účtují hodinovou sazbu? Nebo připravujeme příští generaci právníků na to, aby se z nich stali flexibilnější, týmoví, technologicky vyspělí, obchodně zdatní, hybridní profesionálové, kteří jsou schopni překračovat právní a profesní hranice a tvořit nový právní trh?*³⁹ Ačkoli autor na tyto otázky jasnou odpověď nedává, rozhodně se jedná o úvahu k zamyšlení. Zároveň předkládá několik možných řešení dané situace. Jako příklad je možné uvést rozšíření tradičního právního vzdělání o dobrovolný modul, který studentům předá nějakou z dovedností pro 21. století.⁴⁰

Poslední kapitola celé knihy se pak věnuje tématu umělé inteligence a dlouhodobým predikcím. Autor předpovídá, že do roku 2040 není nadnesené nebo naivní uvažovat nad skutečností, že právní profese se změní k nepoznání. Co se týče umělé inteligence, Susskind předpokládal, že tento fenomén bude využíván v kontextu analýzy dokumentů, predikčních systémů a automatizace dokumentů.⁴¹ Vzhledem k tomu, že k takovému využití umělé inteligence již dochází, je nezbytné se podívat na další možnosti jejího využití. To autor vidí ve vytvoření komplexních systémů, které v dlouhodobém horizontu dokáží nahradit práci většiny právníků.⁴² Ačkoli autor v knize zmiňuje i generativní AI⁴³, je škoda, že kniha byla dokončena před velkým boomem ChatGPT. Vzhledem k autorově erudici a představitosti by pak jistě byla zajímavá úvaha, jak rychlé rozšíření tohoto nástroje může ovlivnit budoucnost právní profese.

³⁹ Ibid., s. 224.

⁴⁰ Ibid., s. 225–229.

⁴¹ Ibid., s. 255–256.

⁴² Ibid., s. 258–260.

⁴³ Ibid., s. 23–24.

5. ZÁVĚR

Tomorrow's Lawyers je určitě kniha, která stojí za pozornost. Zkušenosti a expertíza autora jsou nepopíratelné, i tak je ale možná na místě budoucího čtenáře této knihy varovat, že některé části mají tendenci problémy částečně zjednodušovat, což pak vede k vytváření nejasností a nepřesvědčivých tvrzení. Příkladem může být kapitola o umělé inteligenci, vzdělávání nebo například online soudnictví.

Nicméně, jak autor sám předpokládá, jedná se o knihu, která má především vést k zamyšlení a podpoře fantazie. Tento cíl kniha jistě naplňuje, ať už je to podnětem k úvahám o budoucnosti soudnictví, využití AI, vzdělávání současných právníků nebo změně obchodního modelu současných právních kanceláří.

Závěrem pak nemohu jinak, než se přiklonit k autorově závěrečnému apelu. I když se budete jako právní „revolucionáři“ cítit osamělí, je důležité abyste se připojili k rostoucímu hnutí lidí, kteří „vylepšují spravedlnost“ tím, že aplikují technologie při hledání nových cest pro právo, naši nejdůležitější společenskou instituci.⁴⁴

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>).

⁴⁴ SUSSKIND, Richard E. *Tomorrow's lawyers*, s. 268.